

SZABÓ ILONA

GARABONCIÁSRÓL, KINDE ANNAMÁRIÁRÓL, LÁZADÁSRÓL, DALSZÖVEGEKRŐL

Egy Csutak Istvánnal folytatott beszélgetés konklúziói

■ Csíkszeredában jártam, ahol Csutak Istvánt, az egykori Garabonciás zenekar egyik alapító tagját kérdeztem Kinde Annamáriáról és a Garabonciás zenekarról.

A Garabonciásról

■ Csutak István már az együttes megalakulása előtt rendelkezett mind zenei, mind tévés tapasztalatokkal, líceumi éveiben már írt dalszövegeket és dalokat egyaránt. A Garabonciás megalakulásáról úgy vélekedik, hogy elsődleges feladatnak tekintette, hogy olyan együttest hozzon létre, amelyik hirdeti a fiatalok lázadását a kommunista rezsim ellen, mindezt könnyed country-rock stílusba csomagolva. A rock műfaja akkor még Nyugaton és Keleten egyaránt a szabadságért való lázadás megnyilvánulási formája volt. Külső jegyekben Keleten is transzparens jegyei voltak, amellyet az együttes tagjai is viseltek: ilyen volt a hosszú haj és a farmernadrág.

Az együttes alakulásához engedélyt is kellett kérni, amit Csutak Istvánnak addigra felhalmozódott presztízsének köszönhetően sikerült kiváltania. A temesvári Thália diákszínjátszókör szerepét is fontos megemlíteni, mivel ott találkozott Antal Imrével. Így alakult meg a négyesemélyes zenekar: Csutak István, Antal Imre, Vasiu Tibor – a csapat egyetlen lánytaggal bővült, Fogarassy Ildikóval, mellé szegődött állandó dalszövegírójuk, Kinde Annamária. A csapat kiegészült egy hatodik taggal is, Bacsi Jánossal,

**Élet, zene, életérzés –
romániai viszonylatban
a beat életérzés
rekonstrukciójaként
lehet jellemezni
a Garabonciás
produkciónak.**

a hangmérnökkel, akinek kulcsszerepe volt abban, hogy a Garabonciás élőben magas színvonalon tudja megszólaltatni énekhangjait és hangszereit. Az együttes fennmaradását továbbá segítette Temesvár városának pezsgő egyetemi élete is, a város nyitottságának köszönhetően diákcentrikus élet folyt, ami beengedte a művészeteket, és ezáltal kapu nyílt a kulturális fogyasztásra: színház, irodalmi körök működtek, a diákházban pedig rendszeres zenei koncertekre került sor.

Az együttes célja nem a világmegváltás volt – inkább hinni akarás abban, amit csináltak. Két dolog mozgatta őket: az egyik a „helikonisták” eszményképe volt, hogy az olvasóhoz-hallgatóhoz esztétikailag a „szép” magyar szó jusson el. Ezt az eszményt próbálták a garabonciások dalszövegeiken keresztül hirdetni: habár a dalszövegek első hallásra a mai alter zenéhez hasonlatosak, hangzásukkal, rímeikkel és konnotatív jelentéseikkel az akkori kortárs, kifinomult szókinccset tükrözték vissza. A nagyváradi Metropol Group rockzenekarként elért népszerűségéhez közelített a Garabonciásé a korszakban: mivel csak ők voltak magyar nyelvű zenekar Temesváron, némi zenei képzettség és technikai felszerelés mellett a közönség szeretete javította pozícióikat.

Élet, zene, életérzés – romániai viszonylatban a beat életérzés rekonstrukciójaként lehet jellemezni a Garabonciás produkcióját. A jól fésült, ám hosszú hajú fiatalok, inspirálódva az '56-os magyarországi, majd a '68-as párizsi diáklázadásokból, maguk is lázadtak a rendszer ellen, a nincstelenség ellen, lázadásuk eszköze a szövegcentrikus zene volt. A zene nem mint munka volt jelen az életükben (hiszen nem fizetett volt) hanem egyfajta közösségi szerepvállalásnak bizonyult, melyben a zenekar egy egész generáció szubkultúrájának a hangját hirdette. A temesvári diákházakban tartott koncertjeik, Csutaknak a Kriterion Könyvkiadó könyvbemutatóin tartott fellépései mind-mind hozzájárultak a kulturális események közösségi légkörének megőrzéséhez.

Majomsziget

■ Kinde Annamáriával az első találkozásra úgy emlékszik vissza Csutak István, hogy egy ismerőse, Bacsi János, a Garabonciás későbbi hangmérnöke említette a nagyváradi Majomsziget kultikus helyet, ahol rendszeresen megfordult Kinde Annamária. Majomsziget: az a szubkulturális közeget összeölelő, szobaméretnyi hely volt, ahol irodalmárok, művészek fejtegették az élet értelmét, megosztva gondolataikat, eszményeiket egymással. Kinde Annamáriáról köztudott volt, hogy előszeretettel írt kisebb szövegeket, verseket és dalszövegeket egyaránt, így magától értetődő volt felkérni az együttes számára dalszövegírónak.

Már első alkalommal megtalálták a közös hangot Kindevel, ahogy Csutak István fogalmazott: „egy húron pendültünk”. Napi kapcsolatról azonban nem lehet beszélni, hiszen a Garabonciás-tagok Temesváron, Kinde pedig Brassóban tartózkodott. A diákok közötti viszony érezhetően összehozta szellemiségben, gondolatban és értékrendben is a fiatalokat. A kapcsolat, a fizikai távolság ellenére, igen intenzív volt.

A forrásanyagot tekintve, a zenekar mindig kapott egy borítékot, benne egy „fecnível”, vagyis az aktuális dalszöveggel, amelyet ők aztán megzenésítettek. A fecnikhez nem volt csatolva további utasítás vagy hozzászólás. A dalok megzenésítésével kapcsolatosan Csutak István, elmondása szerint, sosem érezte szükségét annak, hogy megkérdezze Kinde Annamáriától, hogy az aktuális dal a hangzást tekintve elnyerte-e tetszését. Valószínűleg nem is volt erre szükség.

A rezonancia a dalszövegek megalkotásában is megnyilvánult: a Kinde Annamáriától kapott dalszövegeket nem kellett sem megtoldaniuk, sem meghosszabbítaniuk, így értették a vesszők, pontok és új sorok elhelyezésének rendjét. Másrészt, mivel levélben kommunikáltak, nem is nagyon volt idő hosszas egyeztetésre, hisz koncertekre, hangfelvételekre kellett az együttesnek folyamatosan készülnie.

Arról, hogy milyen munkaviszony fűzte össze a zenekart Kinde Annamáriával, Csutak István így nyilatkozott: „Egyetértés volt: nem sokat filozofáltunk, hogy váltjuk meg a világot – megírtuk rá a dalt, és kész.” Dalszövegeken és dalokon sosem vitatkoztak, a munkastílusukat teljes harmónia jellemezte. Inkább csipkelődések voltak egymással, ami a barátságukat keretezte: hova menjenek sörözni, milyen volt a koncert hangulata, olvasták-e az utóbbi jelentős kortárs regényt.

(Nyelvi) rendszer

*A szökökút, ami nem is szökök
Órízgeti cseppjeit. (...)*

■ Az államszocialista rendszerben tilos volt beszélni arról, hogy általános nincstelenség, szegénység van az országban. A tévéfelvétel érdekében „nem szökök” helyett az *álmodik* igére kellett cserélniük a megfelelő szövegrészt, ami változtatott az eredeti szöveg csattanóságán. A *szökni* ige azokban az időkben nagyon ingerelte a hatalmat. Mi több, a temesvári Phoenix együttes tagjainak többsége hangfalakba bújva, alig egy évvel azelőtt szökött ki az országból. Emellett a kozmetikázás még áttételesebbé tette a szöveget, hisz – a csapongó energia és vízpárlásra utaló kiszáradt „szökökút, ami *álmodik* (az eredeti 'nem szökök' helyett) órizgeti a cseppjeit”. A koncertek alatt viszont az eredeti verziót énekelték, ezzel is kinyilvánítva a lázadásukat.

Ahogy Csutak István fogalmazott, a koncerteket nem egy tipikus rockkoncertnek kell elképzelnünk, ahol gitárok törnek, és a közönség tombol. Ellenkezőleg. A zenekar minden konvenciónak megfelelt – még a (hosszú) hajuk is meg volt fésülve, semmi különcködő magatartást nem tanúsítottak, vagy kirívó kosztümöt nem viseltek. Úgy olvadtak be a tömegbe, hogy nem külsőleg, hanem belsőleg közvetítették lázadásukat, kódolt nyelvben: a dalszövegekben. Ehhez hozzájárult a diákok „jó magaviselete is”: színházjáró diákok lévén tudták, hogyan kell részt venni egy ilyen elementáris koncerten. Kultúrát neveltek beléjük: nem hangoskodtak és csápoltak a koncerteken, hanem együtt rezonáltak az együttesrel. A koncert alatt figyelmüket és értelmezőkészségüket hegyezve, tudták, hogy teljes lélekkel kell átadniuk magukat a dalszöveg üzenetének és a ritmusoknak. Persze a dalok befejeztével teljes értelmezést nyertek a dalok, amelyet hangos tapssal és üdvölgéssel fejeztek ki. Csutak István itt megjegyzi, hogy ez azért is volt jó, mert ha a közönség tombol, nem értik meg a teljes szöveget, az áthallásos technikával pedig nem sikkadt el a szöveg üzenete. Ez volt az igazi lázadás, amikor értelmezni akarták a zenekar világlátását, amit a közönség is magáénak érezhetett. Igazi rezonancia állt fenn a közönség és zenekar között, amely a dallam és dalszöveg útján jött létre. Ezt a jelenséget kettős adottságként lehetett értelmezni: ami a színpadi megjelenést, a kulcsint illeti, cizellált volt és összeszedett, ám a hangzás hasonlított a Metropól Group hard rockos stílusá-

hoz, emellett a szövegvilágban megjelenő lázadás vált a Garabonciás védjegyévé. Ahogy Csutak István emlékszik, nonkonformista előadásaik alatt a temesvári diákházban, Kolozsváron a Béke téri és a bukaresti diákházakban is (Bukarestben az összes dal román nyelven szólalt meg) ugyanilyen visszafogott színpadias megjelenéssel léptek fel: nem volt külső lázadás, csak az erős „vokáltársadalomkritika”. A közönség és a zenekar között így nagyon intenzív rezonancia alakult ki a koncertek alatt. A Garabonciás népszerűségéhez hozzájárult a Román Televízió magyar adásában való szereplésük is.

Létezik a színházban és zenében is egyaránt spontaneitás, ami összefügg azazal, hogy a koncerteken sohasem hibáztak. A spontaneitás inkább a dalok válogatásában merült ki: hogy egységesen meglegyen a „flow” élmény. Csutak István tudatosan állította össze a koncerteken előadott darabokat. Érezhető volt, hogy a közönség figyelmét nem lehet mindig átható üzenetű dalokkal fenntartani, hanem könnyedebb dalokat is be kell válogatni, ami közben „megpihenhetnek”. Ennek érdekében Csutak István szövegeztette Kinde Annamáriának, hogy írjon „lazább” dalszövegeket, hogy egységes eufória jöhessen létre a koncerteken. Kinde azonban nem tudott alább tenni a lécen, így magának Csutak Istvánnak is meg kellett barátkoznia a dalszövegírás nehézségeivel. Egyik ilyen „könnyedebb” szerzeménye *A karrier* címet viseli.

*(...) Önérzetes fiatalember,
Már távolról látszik,
A társadalmi számlátrán görcsösen
Felfelé mászik....”*

Ezekben a sorokban is visszaköszön a Garabonciás stílusa, melyben pregnáns véleményt fogalmaz meg az aktuális társadalomról, melyben az egyéni érdekérvényesülés állomásait láthatjuk. Kritikus, hiszen a Garabonciás a közösségi erőt hirdette, ami szemben áll az önös érdek érvényesülésével, ami rombolja az egységet. Az egységet az akkori fiatalságban érezték, hittek a közösség megtartó erejében, szellemi és erkölcsi értékekben.

Az *önérzetes* melléknév ironikusan tárja az olvasó elé a megalkuvó egyének kérdését, akik inkább behódoltak a rendszernek, és saját érdekeiket érvényesítik, szemben állva a kor generációjának közösségi szellemiségével. A Garabonciás mai szemmel nemcsak egy country-rock zenekar a 70-es évek végi Romániában, hanem egy olyan kollektív kezdeményezésen alapuló, kultúrateremtő fiatalokból álló csapat, akik képesek lázadásukkal fellépni a beolvasztás ellen. Akik képesek zenéjükkel generációjukat az etika és erkölcs megszűnésén az öntudatosság, személyes szabadság és önkifejezés útjára terelni.

Kódolt dalszöveg

■ A kommunista rezsím kedvelt gyakorlata volt a művészeti berkek állandó ellenőrzése, ami sokszor némi testi-lelki nyomot is hagyott az egyénekben. A Garabonciásnak így egy rejtett nyelvezetbe kellett burkolnia mondanivalóját, olyan mélyre, hogy még a külsín se legyen gyanús. A zene így nem volt külsőleg forrongó, csak belül – egy mélyebb értelmezésben válhatott lázadóvá. A dekonstrukciós irodalomelmélet szerint így a dalszöveg kódolt formában kimozdította a fiatalok értelmezését. Mivel nem volt magyarázat a dalszövegekhez (lásd „fec-

ni”), így mindenki szubjektív jelentést kapcsolhatott a szövegekhez, így jött létre a zenében a *játék*. Habár különböző jelentésértelmezések léteztek, kollektív élményt kovácsolt az egységes vélemény a rendszerellenességről. Ahogy a zenekar egyik dalában is olvashatjuk: „ha megérted felelőssé lettél / nem csak magadért, mindenkiért / nehéz a súly / mégis vinned kell / szemben mindennel / mindenkivel.” Ezek a sorok kifejezik a gondolkodás és megértés mechanizmusát, a felelősséget egymás iránt, amit az egyenlőség eszménye kapcsol össze. A Garabonciás koncertjei által a kor üzenő csatornájává vált, ahol közvetítette az egyéni szabadságot, összekötve a közösség összetartó erejével, és így generációjuk szószólóivá váltak.

Cenzorok szerepe

■ Ahogy már fent is említettem, a dalszövegek témája a társadalomkritika volt, a lázadást fogalmazta meg, amely egy burkolt nyelvezetbe volt beépítve. Az együttes pontosan értelmezte a felszín alatt megbúvó jelentést, így sosem változtattak a dalszövegeken. Kivételt képzett ez alól a cenzor.

A cenzor szerepét is meg kell említeni, hiszen jelenléte kötöttséget eredményezett. A temesvári cenzor, ahogy Csutak István fogalmazott, „engedékeny volt, tartotta a hátát”, csak néhány esetben kellett így változtatni a dalszövegeken – a változtatások mindig a tévéfelvételek kapcsán, a bukaresti magyar cenzort kivéendő, Bukarestben történtek. Ha Temesváron egy újabb dalszöveget mutattak a cenzornak, a cenzor megkérdezte Csutak Istvántól: – Elég lesz tizenöt perc? Azzal otthagya őt, hogy lepecsételje a szükséges iratokat, majd visszajöttkor aláírta a papírokat. Ezzel az együttes olyan egyedülálló privilégiumot kapott, ami jelentős volt abban a korszakban. Csutak István humorosan jegyzi meg, hogy indokolt volt, hogy a cenzor átengedje a dalszövegeket, mert a dalszövegekben megjelenő kritika (köszönhetően a kódolt nyelvnek) „többértelműségének” egyszerű, feltörekvő zenészek szövegének volt hallható. Azonban, ha a cenzor valóban kereste a rendszerellenes jelleget, inkább a cenzor jár rosszul, mert így elismerte volna, hogy a zenekar dalszövegeiben megjelenő tények reálisak. A *semmi* című dalszövegük néhány sora az, ami szembeötlő példa lehet erre a jelenségre:

Tudod a semmi
édes és puha
Nem ad semmit
És semmit nem vesz el (...)

Itt láthatóvá válik, hogy a nincstelenséget problematizálják: az országban levő szegénységet, kiszolgáltatottságot, a nyugati világtól való elszigeteltséget, kultúraszegénységet. Azért válik a *semmi* fogalom, mert *nem ad*, ez valóságos szituáció, de a *nem vesz el* valóban megtörtént, felelevenített szituációt örökíti meg, mindezt iróniával érzékelteti.

Kinde: dalszövegíró szövegben

■ Csutak István mondja: „Kinde az az erős vokál volt, ami vitte az eklézsiát”. Magam is úgy vélekedem, hogy Kinde Annamária volt a második női hang az

együttesben, aki hozzájárult a zenekar működéséhez. Az a fajta szövegcentrikus költő volt, aki lírai énjét kiterjesztve próbálta közvetíteni a fiatalság eszményeit. Kindére erőteljesen hatott Király László.

Az interjú legelején már kiderült, hogy Kinde a Garabonciás számára főként társadalmi kritikát megfogalmazó, rendszerellenes, lázadó dalszövegeket írt. Azonban egy dalszöveg újraértelmezése kapcsán Csutak István készségesen elismerte, hogy a *Kolozsvári blues*nak Csutak által eddig fel nem fedezett, szerelmi témája van. A háttértörténete a dalszövegnek egy kolozsvári, Szócs Géza házában töltött éjjeli vihar, ami így talán, tekintve az aktuális politikai helyzetet, szorosabb kapcsolódási pontot jelentett.

*Zúgó eső szálai közt
virrasztok magamban veled.*

Az E/1 személyű ige, a *virrasztok* kimozdítja az olvasót/hallgatót a politikai szemszögből való tájékozódásból, a *magamban* szó pedig visszautal az igei E/1-re, ami a lírai én magányosságát mélyíti. A *veled* névmás által egy többoldalú értelmezést kapunk: egy kötődési pontot fejez ki, amiben a lírai én ragaszkodása nyilvánul meg.

Kinde Annamária stílusát többrétegűség jellemzi. A felszínen jól hangzó, közérthető szövegek írója, ami összefér a fiatalság dinamizmusának eszményével. Érzékenység a társadalom, a rendszer, a közélet iránt – és kinyilvánítani a véleményt, ez volt a szövegcentrikus zene legfőbb célja.

Csutak István szerint Kinde Annamária eléggé ironikus egyéniség volt a hétköznapi beszédhelyzetekben. Elmondása szerint, ha Kinde mondott valami komikusot, azt sem lehetett felszínesen értelmezni, hanem egy mélyebb jelentést kellett neki tulajdonítani. Ha egy-egy megjegyzését később értelmezted, vagyis megértetted az igazi jelentését, az nagyon humoros, ám fájó is volt. Kinde Annamária ironikus stílusa a 21. században főként dalszövegein át köszön vissza. Fent már említettem, hogy a dalszövegek hitelesen rekonstruálják a nyelvi humornak azt az eszközét, amivel a cenzort próbálták kijátszani. A rendszerellenes dalszövegek egy mélyebb humortársítással kapcsolódtak a szövegcentrikus zene kulturális fogyasztásának gyakorlatához. A koncertek a dalszövegek által váltak igazán élvezetessé, ami közösségi élményt adott a temesvári diákok számára.

A dalszövegírás gyakorlatához hozzájárult Kinde Annamária műveltsége is, ahogy Csutak István elmondta, korának egyik legolvasottabb szerzője, a kortárs irodalom naprakész ismerője volt. Kinde Annamária munkásságáról elmondhatjuk, hogy a korabeli dalszövegek legkiemelkedőbb erdélyi alkotója volt. Azt is hozzá kell tennünk, hogy a dalszövegek nemcsak szöveggént, hanem költeményként olvashatóak. Váteszi látásmódjának tulajdonítja Csutak István azt is, hogy néha a jövőben létező dolgokat előre megjósolta, ilyen példa az, hogy a „telefon felhívja magát”. Ugyanígy, a social media megjelenésének hajnalán, még a 90-es években írta: „Küldj nekem egy mp3-at”. A szövegíró Kinde Annamária megérzi, az emotikonok és emoji a fogyasztói profil kialakításához szolgáltatnak fontos adatokat, információkat. Ezzel a ténnyel is összekapcsolható, hogy valószínűleg az emoji szerepét tekintve észlelte, hogy majd idővel az érzelme kifejezés eszközévé válnak.

A nőiség tematikáját tekintve is izgalmas lehet Kinde Annamária, hiszen az akkori irodalomban nem örvendett presztízsnak. Ennek egyik oka az volt, hogy

a Garabonciásnak, egy country-rock zenekarnak a dalszövegírója volt, így inkább szubkulturális közegbe helyezték. A másik ok, amely egyben személyes véleményem is, hogy nőként valószínűleg azért nem tudott érvényesülni az irodalmi horizonton, mert olyan témákról írt, amelyek az akkori romániai irodalomban még nem voltak elfogadottak. Csutak István azt mondja: „abszolút transzilván volt”, habár partiumi volt, az erdélyiség kivehető volt a dalszövegekben. Előszeretettel beszélt Nagyváradról, melyet a dalszövegeibe is beleszótt.

Összegzés

■ Írásomban elemeztem a Garabonciás zenekar és Kinde Annamária munkásságát. A Garabonciás zenekar hozzájárult a magyar country-rock zene terjedéséhez, koncertjeikkel színesítették a temesvári magyar hallgatók diákéveit. A zenekar dalszövegírója, Kinde Annamária dalszövegeinek újraértelmezése friss szempontokat nyújt a mai kortárs irodalom megítéléséhez.

